Valiokunnan lausunto SuVL 5/2016 vp– U 21/2016 vp

Suuri valiokunta

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Yhdysvaltojen välisen kauppa- ja investointikumppanuussopimuksen neuvottelemisesta (TTIP-sopimus)

Valtioneuvostolle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvosto on toimittanut eduskunnalle perustuslain 96 §:n mukaisen kirjelmän Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Yhdysvaltojen välisen kauppa- ja investointikumppanuussopimuksen neuvottelemisesta (TTIP-sopimus) (U 21/2016 vp). Valtioneuvosto on täydentänyt U-kirjelmää kahdella jatkokirjelmällä (UJ 17/2016 vp; UJ 20/2016 vp). TTIP-sopimusneuvotteluja on käsitelty aikaisemmin eduskunnassa perustuslain 97 §:n mukaisena E-selvityksenä (E 43/2013 vp).

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- ministeri Lenita Toivakka
- ministeri Kimmo Tiilikainen
- komissaari Cecilia Malmström, Euroopan komissio
- yksikön päällikkö Marjut Akola, ulkoasiainministeriö
- yksikön päällikkö Jukka Pesola, ulkoasiainministeriö
- akatemiaprofessori Martti Koskenniemi
- professori Teemu Teeri, Helsingin yliopisto
- päälakimies Risto Airikkala, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry
- tutkija Ville Kaitila, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA
- johtaja Timo Vuori, Keskuskauppakamari
- Helsingin yliopiston Attacin puheenjohtaja Marissa Varmavuori, Attac ry
- vaikuttamistyön koordinaattori Jussi Kanner, Kehitysyhteistyöjärjestöjen EU-yhdistys Kehys ry
- puheenjohtaja Leena Kontinen, Maan ystävät ry
- myyntijohtaja Jarmo Virtanen, Efla Oy
- Senior Policy Analyst Jari-Pekka Kaleva, Neogames Finland ry
- toimitusjohtaja Eero Pekkola, Oilon Oy
- tutkija Martin Björklund, Helsingin yliopisto
- yhteiskuntatieteiden kandidaatti Lauri Kangasniemi

Valmis
5.0

Valiokunnan lausunto SuVL 5/2016 vp

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:
- Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry
- Akava ry
- Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- Suomen Yrittäjät ry
- professori Kim Talus, Itä-Suomen yliopisto
- professori Jyrki Niemi, Luonnonvarakeskus
- Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry
- Kuluttajaliitto - Konsumentförbundet ry
- Luonto-Liitto ry
- Metsäteollisuus ry
- Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry
- Suomen luonnonsuojeluliitto ry
- Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto
- Teknologiateollisuus ry
- TTIP-verkosto
- erikoistutkija Meri Koivusalo, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)

Valiokunta on saanut ilmoituksen, ei lausuttavaa:
- Kemianteollisuus ry

Viitetiedot

Suuri valiokunta on saanut asiasta U 21/2016 vp lausunnot perustuslakivaliokunnalta PeVL 31/2016 vp, ulkoasiainvaliokunnalta UaVL 4/2016 vp, maa- ja metsätalousvaliokunnalta MmVL 10/2016 vp, ympäristövaliokunnalta YmVL 14/2016 vp ja talousvaliokunnalta TaVL 21/2016 vp.

Valiokunta on myös saanut asioista U 21/2016 vp ja E 43/2013 vp lausunnon sosiaali- ja terveysvaliokunnalta StVL 3/2016 vp ja asiasta E 43/2013 vp lausunnon lakivaliokunnalta LaVL 6/2016 vp.

Lisäksi valiokunta on saanut asiasta U 21/2016 vp työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan kannanoton: Valiokunta yhtyy valtioneuvoston kantaan. Valiokunnalla ei tässä vaiheessa ole huomautettavaa valtioneuvoston kantaan valiokunnan toimialaan kuuluvissa asioissa.

VALTIONEUVOSTON KIRJELMÄ

Sopimusneuvottelujen kohde

Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Yhdysvaltojen välisen kauppa-ja investointikumppanuussopimuksen (jäljempänä TTIP-sopimusneuvottelut tai neuvottelut) käynnistyivät heinäkuussa 2013. TTIP-sopimusneuvottelut tähtäävät laaja-alaiseen ja vastavuoroiseen kaupan vapauttamiseen. Molemmat osapuolet ovat sitoutuneita neuvotteluihin ja tavoitteeseen kunnianhimoisesta sopimuksesta, mikä on vahvistettu useampaan otteeseen korkealla tasolla. Sopimukses-

ta on tarkoitus tehdä niin sanottu "elävä sopimus", eli työtä voidaan jatkaa vielä yhteisesti sovittujen suuntaviivojen mukaisesti sopimusneuvottelujen päättämisen jälkeen. Tämä antaa mahdollisuuden kehittää sopimusta edelleen osapuolten niin tahtoessa ja niiden omien menettelytapojen mukaisesti.

Neuvotteluissa on kolme pääneuvottelualuetta: markkinoillepääsy, sääntely-yhteistyö ja globaalit säännöt. Markkinoillepääsyyn sisältyvät tavara- ja palvelukauppaan sekä julkisiin hankintoihin sisältyvät kysymykset. Sääntely-yhteistyökysymykset kattavat myös kaupan tekniset esteet, terveys- ja kasvinsuojelutoimet sekä sektorikohtaisen sääntelyn. Globaalit säännöt taas sisältävät muut sopimuksen määräykset, jotka voivat toimia mallina muille kauppasopimuksille, kuten kestävää kehitystä ja energiaa koskevat määräykset.

Neuvottelut ovat edenneet eri aiheissa eri tahtiin, ja neuvottelut ovat kaikkien aiheiden osalta kesken. Pidemmälle edenneissä aiheissa on tällä hetkellä olemassa viisitoista konsolidoitua, molempien osapuolten neuvotteluesityksistä koottua tekstiä. Nämä koskevat tavarakauppaa, maataloutta, alkuperäsääntöjä, palveluiden rajat ylittävää kauppaa, televiestintää, julkisia hankintoja, sääntely-yhteistyötä, hyviä sääntelykäytäntöjä, kaupan teknisiä esteitä, terveys- ja kasvinsuojelutoimia, pieniä ja keskisuuria yrityksiä, kilpailupolitiikkaa, valtionyhtiöitä, tullimenettelyjä ja kaupan helpottamista, sekä valtioiden välistä riitojenratkaisua. Lisäksi EU on antanut tekstiehdotukset kestävää kehitystä koskevasta luvusta sekä investointisuojasta ja -riitojenratkaisusta. Näistä keskustelut on vasta aloitettu.

Valtioneuvoston kanta

Monenkeskiset neuvottelut ovat aina olleet Suomelle ensisijaisia. Maailman kauppajärjestön WTO:n Dohan kierroksen pitkittyessä kahdenvälisten ja alueellisten sopimusten merkitys on kasvanut kauppapoliittisten intressien ja tavoitteiden turvaamisessa. Osaltaan alueelliset ja kahdenväliset järjestelyt täydentävät WTO:n sopimuksia.

Valtioneuvosto tukee vahvasti neuvotteluja kunnianhimoisesta, kattavasta ja tasapainoisesta vapaakauppasopimuksesta Yhdysvaltojen kanssa sekä neuvottelujen päättämistä mahdollisimman pian. Keskeistä on kuitenkin sopimuksen sisältö, ei sen aikataulu. Kaupan vapauttamisen ohella valtioneuvosto pitää sopimusta tärkeänä EU:n transatlanttisten suhteiden vahvistajana.

Valtioneuvosto tavoittelee sopimuksella eurooppalaisten yritysten markkinoillepääsyn parantamista tavara- ja palvelukauppaa vapauttamalla sekä avaamalla nykyistä laajemmin Yhdysvaltain julkisia hankintoja kilpailulle. Tavarakaupassa Suomelle keskeisiä tuoteryhmiä ovat muun muassa koneet ja laitteet, sähkökoneet ja -laitteet, lääkinnälliset ja optiset laitteet, muovit ja kumit, kivennäispolttoaineet ja -öljyt, eräät puu- ja kuparituotteet. Valtioneuvosto tavoittelee palveluja koskevien esteiden vähentämistä muun muassa seuraavilla aloilla: huolto ja korjaus, erilaiset tekniset suunnittelu- ja asiantuntijapalvelut, konsultointi, informaatio- ja viestintäala, tietoturvasekä digitaaliset palvelut, arkkitehti- ja kaupunkisuunnittelupalvelut sekä arktiseen liikenteeseen ja öljynporaukseen liittyvät tukipalvelut. Yksittäisistä kysymyksistä muun muassa yritystoimintaan liittyvien henkilöiden maahantuloa koskevat kysymykset (esim. työlupien saannin helpottaminen Yhdysvaltoihin) ovat myös Suomelle tärkeitä.

Yhdysvalloissa tehtävissä julkisissa hankinnoissa valtioneuvosto pyrkii erityisesti syrjivien kotimaisuusvaatimusten poistamiseen. Lisäksi valtioneuvosto kiinnittää erityistä huomiota julkisiin hankintoihin, jotka koskevat muun muassa merisektoria, tieto- ja viestintäalaa, energia- ja ympäristösektoria, terveydenhoitoalaa ja infrastruktuurihankkeita.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että sopimuksella vähennetään päällekkäisiä ja raskaita testaus- ja sertifiointivaatimuksia sekä muita erilaisesta sääntelystä aiheutuvia esteitä Yhdysvalloissa erityisesti seuraavilla sektoreilla: koneet ja laitteet, lääkinnälliset laitteet, lääkkeet, informaatio- ja kommunikaatioteknologia, kosmetiikka ja kemia. Lisäksi sopimuksella tulee parantaa EU:n ja Yhdysvaltojen viranomaisten välistä yhteistyötä.

Valtioneuvoston tavoitteena on, että erilaisesta sääntelystä aiheutuvien esteiden poistamisella vähennetään erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten kustannuksia ja helpotetaan niiden pääsyä Yhdysvaltain markkinoille sekä mahdollistetaan turvallisten ja laadukkaiden tuotteiden nopeampi markkinoillepääsy. Ylimääräisestä sääntelystä johtuvien kustannusten aleneminen voi vaikuttaa myönteisesti myös kuluttajahintoihin. Samalla valtioneuvosto pitää tärkeänä, että ylläpidetään EU:n korkeat standardit.

Valtioneuvosto tukee EU:n tavoitteita neuvotella Yhdysvaltojen kanssa WTO:n sopimuksia pidemmälle menevistä säännöistä. Tämän odotetaan edistävän vastaavista säännöistä sopimista muiden kauppakumppanien kanssa ja mahdollisesti myös neuvotteluja monenkeskisistä säännöistä.

Valtioneuvoston tavoitteena on edistää sopimuksella kestäviä, taloudellista kasvua ja työllisyyttä tukevia kansainvälisiä investointeja. Investointien osalta sopimus ei saa kuitenkaan estää jäsenvaltioiden oikeutta säätää ja edelleen kehittää syrjimättömästi esimerkiksi terveyden suojelua, kuluttajansuojaa, sosiaalista suojelua, työntekijöiden suojelua tai ympäristönsuojelua koskevaa lainsäädäntöä. Sopimus ei myöskään saa vapauttaa sijoittajia niille asetetuista oikeudellisista velvoitteista. Sijoittajan ja sopimusvaltion välisen riitojenratkaisumenettelyn osalta tavoitteena on saada aikaan investointituomioistuinjärjestelmä, johon sisältyy muutoksenhakumahdollisuus. Valtioneuvosto katsoo, että sopimuksella tulee edistää kansainvälisten ympäristöä ja työelämän oikeuksia koskevien sopimusten ja standardien noudattamista ja toimeenpanoa.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Johdanto

Suuri valiokunta toteaa, että se on ottanut vuonna 2013 käynnistyneisiin TTIP-sopimusneuvotteluihin kantaa viimeksi 28.3.2014 antamassaan lausunnossa SuVL 1/2014 vp. Lausunnossaan valiokunta suhtautui myönteisesti TTIP-sopimuksesta neuvottelemiseen, mutta asetti useita neuvotteluja koskevia tavoitteita ja reunaehtoja ilmaisten samalla tahtonsa arvioida säännöllisesti näiden tavoitteiden toteutumista ja neuvottelujen etenemistä ja saada tietoa sopimustekstien täsmentymisestä.

Suuren valiokunnan saaman selvityksen mukaan neuvottelujen neljästoista neuvottelukierros järjestetään kuluvan vuoden heinäkuussa. Neuvotteluosapuolten yhteisenä poliittisena tavoitteena on edelleen saada neuvottelut päätökseen presidentti Obaman kaudella. Tiukasta aikataulusta johtuen on kuitenkin syytä varautua siihen, että neuvotteluja jatketaan Yhdysvaltain uuden hallinnon kanssa, joka ei välttämättä jaa nykyhallinnon tavoitteenasettelua. Jotta neuvotteluissa voitaisiin edetä loppuvaiheeseen, sopimuksen syntymisen elementit eli neuvottelutekstit ja osapuolten neuvottelutarjoukset on saatava riittävän pitkälle. Mikäli sopimusneuvottelut etenevät kuten muutkin valtioiden väliset kauppasopimusneuvottelut, sopimuksen syntymisen edellytyksenä on molempien sopimusosapuolten valmius myönnytyksiin ja joustoon omissa neuvottelutavoitteissaan.

Suuri valiokunta korostaa valtioneuvoston ja ulkoasiainvaliokunnan tavoin (UaVL 4/2016 vp), että sopimuksen tasapainoisen ja kattavan sisällön varmistaminen on ensisijainen aikataulullisiin tavoitteisiin nähden.

Asian käsittely eduskunnassa

Yhtyen valtioneuvoston neuvotteluja koskevaan toimintalinjaan suuri valiokunta uudistaa lausunnossaan SuVL 1/2014 vp esittämänsä myönteisen kannan TTIP-sopimusneuvottelujen osalta ja esittää tässä lausunnossaan eräitä neuvotteluja koskevia täydentäviä näkökohtia, jotka valtioneuvoston tulee asian neuvotteluvaiheen jatkovalmisteluissa ottaa huomioon. Koska valiokunnalle ei ole toimitettu konkreettisia tekstejä, joiden pohjalta neuvotteluja käydään, sillä ei ole edellytyksiä asian käsittelyn tässä vaiheessa esittää arviota koko sopimuskokonaisuuden hyväksyttävyydestä tai muutoinkaan ilmaista asian osalta lopullista kantaansa. Vastaavasti asian merkittävyyttä Suomen täysivaltaisuuden kannalta ja muita valtiosääntöoikeudellisia kysymyksiä voidaan yksityiskohtaisesti arvioida vasta sisältökysymysten täsmennyttyä riittävästi (PeVL 31/2016 vp).

Suuri valiokunta yhtyy valtioneuvoston ja perustuslakivaliokunnan (PeVL 31/2016 vp) arvioon siitä, että TTIP-sopimus on ns. sekasopimus eli jaetun toimivallan sopimus, jonka määräykset kuuluvat osin Euroopan unionin ja osin jäsenvaltioiden toimivaltaan. Vaikka sopimusneuvotteluista vastaa kokonaisuudessaan EU:n puolesta Euroopan komissio, joka toimii Euroopan unionin neuvoston sille antaman neuvottelumandaatin puitteissa, seuraa sopimuksen sekasopimusluonteesta se, että sopimuksen voimaansaattaminen edellyttää eduskunnan, kuten muidenkin kansallisten parlamenttien, hyväksymispäätöstä kansalliseen toimivaltaan kuuluvien sopimusmääräysten osalta.

Avoimuuden ja läpinäkyvyyden varmistaminen

Suuri valiokunta toteaa, että valtioneuvosto on toimittanut eduskunnalle useita asiaa koskevia perustuslain 96 ja 97 §:ssä tarkoitettuja selvityksiä ja kirjelmiä. Valiokunta edellyttää, että valtioneuvosto myös jatkossa pitää eduskunnan tietoisena TTIP-neuvottelujen etenemisestä, sopimustekstien täsmentymisestä ja asetettujen tavoitteiden toteutumisesta ja toimittaa eduskunnalle perustuslain 96 §:n 2 momentin nojalla kaikki eduskunnan valtaoikeuksien kannalta oleelliset tiedot.

Suuri valiokunta pitää myönteisenä sitä, että EU ja ulkoasiainministeriö ovat avanneet neuvotteluja koskevaa tavoitteenasetteluaan julkisuuteen ja ulkoasiainministeriö on lisännyt kansanedustajien mahdollisuuksia tutustua neuvotteluasiakirjoihin myös muutoin. Valiokunta korostaa erikoisvaliokuntien tavoin mahdollisimman suuren avoimuuden ja kansalaisyhteiskunnan tiedonsaannin turvaamisen tärkeyttä. Kuten ympäristövaliokunta huomauttaa, epätietoisuus sopimuksen mahdollisesta sisällöstä ja vaikutuksista voi hidastaa koko sopimuksen aikaansaamista (YmVL 14/2016 vp).

Sopimuksen taloudellisesta merkityksestä

Suuri valiokunta toteaa, että TTIP-sopimuksen päämääränä on luoda uutta taloudellista kasvua maailman mittavimman kauppa- ja investointisuhteen avulla. Asiantuntijakuulemisissa tästä tavoitteesta ja myös sopimuksen muista taloudellisista, kauppapoliittisista ja työllisyysvaikutuksista ja niiden merkittävyydestä on esitetty sekä myönteisiä että kielteisiä arvioita. Asiantuntijakuulemisissa on kuitenkin vallinnut laaja yksimielisyys siitä, että voimaantullessaan sopimus olisi sen laaja-alaisuuden vuoksi yhteiskunnallisesti varsin merkittävä. Sopimuksen keskeisenä painopisteenä on yritysten markkinoillepääsyn helpottaminen ja kokonaistavoitteena laaja-alainen vastavuoroisen kaupan vapauttaminen mm. tavara- ja palvelukaupassa, maataloudessa, televiestinnässä, julkisissa hankinnoissa ja sääntely-yhteistyössä. Sopimus vaikuttaa siten laajasti yhteiskunnan eri sektoreihin. Ulkoasiainvaliokunta on lausunnossaan korostanut sopimuksen merkitystä myös EU:n transatlanttisten poliittisten suhteiden vahvistamisen kannalta (UaVL 4/2016 vp).

Suuren valiokunnan saaman selvityksen mukaan sopimuksen kokonaishyötyjä ja maakohtaisia sekä teollisuuden- ja toimialakohtaisia myönteisiä ja kielteisiä vaikutuksia on asian käsittelyn tässä vaiheessa vaikea arvioida, ja niistä on esitetty myös erilaisia arvioita. Valiokunta katsoo kuitenkin, että neuvottelujen kohteena oleva laaja-alaiseen ja vastavuoroiseen tavara- ja palvelukaupan vapauttamiseen tähtäävä sopimus voi parhaimmillaan hyödyttää monin tavoin sopimusosapuolten taloutta ja yhteiskuntaa. Valiokunta uudistaa aikaisemmin esittämänsä arvion siitä, että tasapainoisen sopimuskokonaisuuden tavoitteen toteutuessa "sopimuksen voidaan arvioida saavan aikaan myönteisiä taloudellisia ja työllisyysvaikutuksia...Suomessa. Suomelle voi…avautua mahdollisuuksia kaikilla keskeisillä teollisuus- ja palvelualoilla alentuneiden kustannusten ja parantuneiden liiketoimintamahdollisuuksien myötä. Pienten ja keskisuurten yritysten on arvioitu hyötyvän sopimuksesta suhteellisesti enemmän kuin suurten yritysten, koska kaupan vapauttaminen mahdollistaisi monille pk-yrityksille nykyistä yksinkertaisemman ja kustannustehokkaamman tavan päästä Yhdysvaltain markkinoille…"(SuVL 1/2014 vp).

Yritysten toimintaedellytysten parantaminen

Suuri valiokunta toteaa, että Yhdysvaltain ja EU:n välinen kauppa on jo tällä hetkellä verraten vapaata ja Yhdysvaltain markkinat jo nyt suhteellisen ongelmattomat suomalaisille vientiyrityksille. Sopimuksen nykytilaan tuoman lisäarvon suuruus ja taloudellinen merkitys riippuvatkin siitä, miten sopimuksen voidaan kokonaisuutena arvioiden katsoa avaavan markkinoita sekä helpottavan ja tasapuolistavan suomalaisten yritysten mahdollisuuksia toimia Yhdysvalloissa ja parantavan myös muutoin suomalaisyritysten asemaa kansainvälisessä kilpailussa.

Viitaten asiantuntijakuulemisissa esitettyihin näkemyksiin valiokunta toteaa, että sopimuksen taloudellisen potentiaalin realisoituminen edellyttää tuloksia ennen kaikkea sääntely-yhteistyössä, tullimenettelyissä, palvelukaupassa sekä julkisissa hankinnoissa. Suomen vientiteollisuuden kannalta on tärkeätä, että neuvotteluissa tunnistetaan eri toimialojen erityisongelmat, kuten kone- ja laitesektorin sekä lääkinnällisiä laitteita valmistavan toimialan tarve saavuttaa yhteneväiset standardit ja hyväksymisprosessit. Suomen kannalta erittäin tärkeä tavoite on myös Yhdysvaltojen syrjivien kotimaisuusvaatimusten poistaminen. Valiokunta toteaa, että Yhdysvalloissa on useita kotimaisia yrityksiä suosivia säädöksiä ja ulkomaisia yrityksiä koskevia rajoituksia. Tällaisia säädöksiä ovat mm. kauppamerenkulkua koskeva Merchant Marine Act eli Jones Act, jolla on ollut varsin kielteisiä vaikutuksia laiva-, vene- ja ruoppauskalustomme vientiin, erilaisia kotimaisuusvaateita koskeva Buy American Act sekä kuljetussektoria koskeva Buy America Act. Asiantuntijakuulemisissa on tuotu esille esimerkiksi se, että säädösten seurauksena yhdysvaltalaisten lentokenttien julkiset hankinnat ovat ulkomaisten yritysten tavoittamattomissa. Valiokunta yhtyy valtioneuvoston arvioon siitä, että sopimuksen myönteiset vaikutukset ovat sitä pienempiä, mitä vaatimattomampi lopputulos näiltä osin on.

Suuri valiokunta katsoo aikaisemman linjauksensa mukaisesti, että tekniset kaupan esteet (kuten erilaiset tuotemääräykset, standartit ja testaus- ja sertifiointivaatimukset) ovat suomalaisten yritysten yleisimpiä ongelmia Yhdysvaltain markkinoilla, ja katsoo, että neuvotteluissa tulee päästä eroon etenkin kaksinkertaisista testaus- ja sertifiointimenettelyistä aloilla, joilla suojan taso on korkea sekä EU:ssa että Yhdysvalloissa. Tämä on toteutettava erilaisia menettelyitä sujuvoittamalla ja vastavuoroista tunnustamista lisäämällä standardien tasoa kuitenkaan heikentämättä. Myös tulleissa on haettava kunnianhimoista ratkaisua mahdollisimman laajasta ja nopeasta tullien poistamisesta tavarakaupassa nk. herkkiä maataloustuotteita lukuun ottamatta. Koska alkuperäissäännöt ovat tullietuuskohtelun kannalta keskeisessä asemassa, neuvotteluissa tulee myös pyrkiä yksinkertaisiin ja selkeisiin, EU:n olemassa olevissa kauppasopimuksissa sovittujen kaltaisiin alkuperäissääntöihin (SuVL 1/2014 vp).

Vastaavasti palvelukaupan esteiden kattava ja laaja-alainen purkaminen ja lainsäädännön läpinäkyvyyden lisääminen ovat tärkeitä kysymyksiä. On muistettava, että palveluiden kauppa muodostaa kolmasosan EU:n ja Yhdysvaltojen välisestä kaupasta ja myös Suomen kohdalla Yhdysvallat on toiseksi suurin palveluiden vientimaa.

Suuri valiokunta yhtyy valtioneuvoston ja erikoisvaliokuntien näkemyksiin siitä, että Suomelle olisi erityisten tärkeätä, että EU:n tavoite avata Yhdysvaltojen julkisten hankintojen markkinoita myös osavaltio- ja paikallistasolle toteutuu. Talousvaliokunta kiinnittää erityistä tarvetta varmistaa sopimusosapuolten välinen tasapaino julkisia hankintoja avatessa ja säilyttää EU:n hankintadirektiivin mukaiset oikeudet asettaa hankinnoille muun muassa sosiaalisia ja ympäristönsuojelullisia kriteereitä (TaVL 21/2016 vp). Ulkoasiainvaliokunnan mukaan osavaltioilta on edellytettävä julkisten hankintojen avaamista samoilla periaatteilla kuin EU:n jäsenmailta (UaVL 4/2016 vp).

Suuri valiokunta toteaa, että EU:n ja Suomen julkisia hankintoja koskevia osavaltiotason neuvottelutavoitteita on pidettävä varsin kunnianhimoisina ottaen huomioon aiheen sensitiivisyys Yhdysvalloille. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan esimerkiksi nk. TPP-vapaakauppasopimuksen (Trans-Pacific Partnership) julkisia hankintoja koskevat sitoumukset eivät yltäneet liit-

tovaltiotasoa pidemmälle, koska liittovaltiotaso voi vain rajatussa määrin velvoittaa osavaltioita avaamaan julkisia hankintojaan. Kysymys on yksi vaikeimmista neuvottelukysymyksistä, ja asiantuntijakuulemisissa on esitetty arvioita siitä, että EU:n neuvottelutavoite on edes osin saavutettavissa vain, mikäli EU:ssa on vastaavasti valmius joustaa ja tehdä myönnytyksiä omissa kannoissaan muissa Yhdysvalloille tärkeissä kysymyksissä.

Asiantuntijakuulemisissa on myös tuotu esille tarve helpottaa yritystoimintaan liittyvää maahantuloa Yhdysvaltoihin ja edistää työntekijöiden, asiantuntijoiden ja tieteenharjoittajien liikkuvuutta myös muutoin. Myös teollis- ja tekijänoikeuskysymyksiin on kiinnitettävä huomiota ja pyrittävä neuvotteluratkaisuun, joka on yhdenmukainen EU-lainsäädännön ja WTO-säännösten kanssa. Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa on mm. tullut esille se, että EU:n tekijänoikeuslainsäädäntö antaa yrityksille riittävät keinot ohjelmistojen ja digitaalisten kulttuurituotteiden suojaamiseksi, mitä esimerkiksi Suomen pelialan menestys osoittaa. Yhdysvalloissa patenttilainsäädäntö puolestaan on mahdollistanut hyvin laaja-alaiset patentit, ja sen piiriin kuuluvat myös niin sanotut ohjelmistopatentit ja liiketoimintamalleille myönnetyt patentit. Tästä syystä Yhdysvalloissa mm. avoimen lähdekoodin ohjelmistojen kehittäminen ja niiden hyödyntäminen on suomalaisille yrityksille huomattavasti vaikeampaa ja riskialttiimpaa.

Sääntelyautonomian varmistaminen

Suuri valiokunta uudistaa lausunnossaan SuVL 1/2014 vp esitetyn vaatimuksen siitä, että neuvoteltava sopimus, ml. sen investointisuojaa koskevat määräykset, ei saa vaarantaa tasapuolisen ja syrjimättömän lainsäädännön kehittämistä Suomessa ja EU:ssa tai vaarantaa korkeatasoisen terveyden-, turvallisuuden, kuluttajien, työ- ja ympäristönsuojelun toteuttamista. TTIP-neuvottelutulos ei saa johtaa olemassa olevan sääntelyn tason laskuun tai estää nykylainsäädännön kehittämistä. Valiokunta yhtyy myös maa- ja metsätalousvaliokunnan kantaan, joka edellyttää, että TTIP-sopimuksella ei rajata osapuolten oikeutta ylläpitää korkeaa terveys- ja kasvinsuojelun sekä eläinten hyvinvoinnin tasoa (MmVL 10/2016 vp).

Suuri valiokunta painottaa, että kansallista päätösvaltaa lakisääteisten julkisten palvelujen järjestämistavassa ja toteutuksessa ei myöskään saa vaarantaa. Keskeistä on, että julkiset palvelut rajataan kattavasti sopimuksen ulkopuolelle ja että julkisen palvelun määritelmä on riittävän yksiselitteinen ja kattava. Sosiaali- ja terveysvaliokunta kiinnittää tältä osin huomiota sosiaali- ja terveyspalvelujen erityiseen luonteeseen ja pitää tärkeänä, että ne mainitaan sekä palveluja että julkisia hankintoja koskevassa osiossa. Neuvotteluissa on varmistettava, että sosiaali- ja terveyspalvelut jäävät yksiselitteisesti sopimuksen soveltamisalan ulkopuolelle riippumatta niiden järjestämis-, rahoittamis- ja tuottamistavasta. Mikäli sosiaali- ja terveyspalveluita ei Suomen osalta yksiselitteisesti suljeta pois sopimuksen piiristä, päätöksen vaikutukset Suomen julkiseen ja yksityiseen terveydenhuoltoon tulee kattavasti selvittää jo neuvotteluvaiheessa ja selvityksen pohjalta tehdä uudelleen arviointi. (StVL 3/2016 vp). Suuri valiokunta yhtyy näihin näkemyksiin ja kiinnittää yhtä lailla valtioneuvoston huomiota sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausunnossa esitettyihin näkemyksiin kansallisen työeläkejärjestelmän erityispiirteiden turvaamisen tärkeydestä neuvoteltaessa rahoitus- ja vakuutuspalvelujen markkinoiden vapauttamisesta. Suomella tulee olla oikeus säätää vapaasti työeläkeyhtiöitä koskevasta lainsäädännöstä sekä yhtiöiden toiminnan rajoituksista taikka niiden purkamisesta.

Vastaavasti luonnonvarojemme (esim. kaivokset, metsät ja pohjavedet) hyödyntämiseen liittyy lukuisia strategisia intressejä, jotka edellyttävät sääntelyvallan säilyttämistä kansallisena. Asiantuntijakuulemisissa vastaavaksi kysymykseksi on nostettu huoltovarmuuteen liittyvä lainsäädäntö esimerkiksi energian ja ruuan tuotannon osalta.

Riskien hallinta

Suuren valiokunnan saaman selvityksen mukaan yksi keskeisimmistä kiistakysymyksistä markkinoille pääsyn ja sääntely-yhteistyön alalla on se, kuinka riskejä hallitaan erityisesti ympäristö-, maatalous- ja elintarvikepolitiikassa. Yhdysvalloissa lainsäädäntö rakentuu useilta osin eri lähtökohdille sen suhteen, onko esimerkiksi kasvuhormonien tai antibioottien käytön rajoittaminen karjan kasvatuksessa ympäristön- tai terveydensuojelun kannalta tarpeen tai onko jollakin kemikaalilla sellaisia ympäristö- tai terveysvaikutuksia, että sen käyttö tulisi kieltää kemikaalilainsäädännön keinoin. Perustavanlaatuisia eroja liittyy myös lihan dekontaminaation ja geneettisesti muunneltujen organismien sääntelyn lähtökohtiin (YmVL 14/2016 vp), kasvinsuojeluaineiden käyttöön, mikrobilääkeresistenssiin, tuotantoeläinten kloonaukseen, ravitsemuskysymyksiin, elintarviketurvallisuusmääräyksiin, maantieteellisiin alkuperäismerkintöihin, elintarviketurvallisuuteen (MmVL 10/2016 vp) sekä eläinkokeiden vastaisiin toimiin.

Suuri valiokunta toteaa, että näiden kysymysten osalta EU on neuvottelujen alusta asti asettanut ehdoksi, että EU:n ympäristön- ja terveydensuojelun tasoa ei tulla laskemaan. Esimerkiksi kasvuhormonien käyttöä ei tulla sallimaan eikä lainsäädäntöä muuteta geneettisesti muunneltujen organismien osalta. EU:n on voitava jatkossakin ylläpitää nykymuotoista korkeaa terveys- ja kasvinsuojelun sekä eläinten hyvinvoinnin tasoa. Myöskään EU:ssa vakiintuneesta ennalta varautumisen periaatteesta (precautionary principle) ja pellolta pöytään -periaatteesta, joita Yhdysvallat on pitänyt kaupan esteinä, ei saa luopua (YmVL 14/2016 vp; MmVL 10/2016 vp). Ulkoasiainvaliokunnan tavoin suuri valiokunta korostaa, että TTIP ei voi merkitä sitä, että EU:n markkinoille saisi tuoda esimerkiksi vaarallisia kemikaaleja tai eläinkoekosmetiikkaa, joista EU:ssa on jo päästy eroon (UaVL 4/2016 vp).

Maa- ja metsätalous

Suuri valiokunta toteaa, että Yhdysvallat ja EU tarjoavat toisilleen merkittävät maataloustuotteiden vientimarkkinat. Valiokunta arvioi, että markkinoille pääsyn helpottaminen ja tulleista osittain luopuminen toisivat monia etuja alan yrityksille ja myös standardien ja sääntelyn yhdenmukaistaminen hyödyttäisi yrityksiä Atlantin molemmin puolin.

Suuri valiokunta pitää maa- ja metsätalousvaliokunnan tavoin neuvotteluissa keskeisenä, että EU:n tavoitteenasettelussa tunnistetaan Yhdysvaltojen nykyisen maatalouspolitiikan tukijärjestelmän tuottama kilpailuetu EU:n yhteisen maatalouspolitiikan (YMP) tukijärjestelmään nähden ja huolehditaan EU:n maataloustuotannon kilpailukyvystä EU:n ympäristön- ja terveydensuojelun tasoa ja muita turvallisuuskriteereitä vaarantamatta sekä pyritään ratkaisuun, joka tuottaa tasapuolisesti hyötyjä niin eteläisen kuin pohjoisen Euroopan maataloudelle. Vastaavasti neuvotteluissa on tärkeätä pyrkiä poistamaan metsäteollisuustuotteiden kaupassa kilpailua vääristäviä tekijöitä (MmVL 10/2016 vp).

Suuri valiokunta yhtyy maa- ja metsätalousvaliokunnan kantaan siitä, että maataloustuotteiden kauppaa ei ole Yhdysvaltojen ja EU:n välillä mahdollista avata kokonaan ja siten neuvottelutavoitteena tule edelleen olla mahdollisuus tariffikiintiöiden käyttöön ja suojalausekkeiden soveltamiseen. Herkiksi tuotteiksi EU:lle ja Suomelle on katsottava ainakin naudanliha, sianliha, siipikarjanliha, tietyt meijerituotteet ja vehnä sekä perunatärkkelys. Maitotuotteiden kaupassa EU:lla ja Suomella on sekä markkinoiden suojaamiseen että niiden laajentamiseen liittyviä tärkeitä intressejä (MmVL 10/2016 vp). Neuvotteluissa on myös tärkeätä sisällyttää EU:n alkuperäsuojamerkinnät mukaan sopimukseen. Mahdollisuus suojata elintarvikkeet maantieteellisillä merkinnöillä vahvistaisi EU:n asemia puolustaa omaa maatalouttaan ja elintarviketeollisuuttaan.

Globaalit säännöt ja kestävä kehitys

Kuten ulkoasiainvaliokunta toteaa, EU:lla ja Yhdysvalloilla on vahva yhteinen intressi sopia TTIP:ssä korkeatasoisista säännöistä, joiden laaja käyttöönotto maailmantaloudessa rajoittaisi kolmansien maiden epäterveitä kilpailuetuja. Koska TTIP kattaisi noin puolet maailmantaloudesta, antaisi se kolmansille maille vahvan signaalin nostaa sääntelynsä tasoa TTIP:ssä sovitun mukaisesti (UaVL 4/2016 vp).

Ulkoasiainvaliokunnan tapaan valiokunta pitää myönteisenä sitä, että molemmat osapuolet ovat ilmaisseet vahvan sitoumuksensa keskeisten työelämän normien noudattamisesta. Tämä vastaa suuren valiokunnan lausunnossa SuVL 1/2014 vp omaksumaa kantaa siitä, että tavoitteeksi on asetettava sellaiset sopimusmääräykset, joilla edistetään ja vahvistetaan kansainvälisten työelämän oikeuksia koskevien normien noudattamista ja täytäntöönpanoa sekä Kansainvälisen työjärjestö ILO:n asemaa, mahdollistetaan rikkomuksiin puuttuminen riittävän tehokkaasti sekä tuetaan yritysten sosiaalista yhteiskuntavastuuta koskevia, kansainvälisesti tunnustettuja standardeja.

Suuri valiokunta kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että EU:n nykyisissä vapaakauppasopimuksissa kestävän kehityksen kokonaisuus kattaa työelämän kysymyksien lisäksi myös ympäristökysymykset. Valiokunta toteaa, että neuvotteluissa on pyrittävä vahvistamaan osapuolten sitoutumista kansainvälisiin ympäristösopimuksiin ja varmistettava molempien osapuolten oikeus ylläpitää ja kehittää omaa ympäristölainsäädäntöään. Ympäristövaliokunnan tavoin valiokunta pitää myönteisenä sitä, että EU on ilmoittanut aikeestaan esittää erityinen ilmastonmuutokseen liittyvä ehdotuksensa (YmVL 14/2016 vp). On tärkeätä, että sopimus omalta osaltaan edistää ja vahvistaa Pariisissa solmitun maailmanlaajuisen ilmastosopimuksen tavoitteita. Esimerkiksi sääntelyyhteistyö tai syrjimättömyys-periaatteen tulkinta ei saa heikentää päästöjen vähentämisen tavoitteita tai luopumista fossiilisten polttoaineiden käytöstä.

Investointisuoja ja riitojenratkaisu

Suuri valiokunta toteaa, että TTIP-sopimusneuvottelujen yksi yhteiskunnallisesti eniten keskustelua herättäneistä neuvotteluaiheista on investointisuoja ja siihen liittyvä riitojenratkaisumekanismi. Investointisuojamääräysten nojalla sopimuksen osapuolet sitoutuisivat myöntämään toisesta sopijavaltiosta tuleville sijoituksille oikeudenmukaisen ja tasapuolisen kohtelun. Neuvottelijoiden tavoitteena on myös sisällyttää sopimukseen investointiriitoja koskeva sijoittaja-valtioriitojenratkaisumenettely.

Investointisuojan ja riitojenratkaisun sisällyttämistä sopimukseen on puollettu muun muassa sillä, että sillä voidaan houkutella investointeja, luoda investointeihin liittyvää ennakoitavuutta ja edistää sijoitusten oikeudenmukaista kohtelua sopimusosapuolten välillä. Investointisuojaa ja siihen liittyvää riitojenratkaisumekanismia kriittisesti arvioitaessa on puolestaan katsottu, että se voi vaarantaa julkisen vallan sääntelyoikeutta keskeisillä yhteiskunnan aloilla ja siirtää julkisen vallan toimien tarkoituksenmukaisuuden arvioinnin ulkopuoliselle taholle. Osassa asiantuntijakuulemisia ja useissa erikoisvaliokuntien lausunnoista onkin tuotu esille huoli siitä, että sopimuksella voi olla laajat välittömät ja välilliset vaikutukset EU:n mahdollisuuksiin säilyttää oma korkeatasoinen lainsäädäntönsä. Mahdollisuutta riitojenratkaisuun on myös pidetty tekijänä, joka painostuskeinon omaisesti vahvistaa sijoittajien neuvotteluvoimaa suhteessa julkiseen valtaan ja kotimaisiin toimijoihin. Kritiikissä on lisäksi tuotu esille sitä, että Suomi ja EU tarjoavat jo nyt yhdysvaltalaisille investoinneille hyvän toimintaympäristön eikä investointisuojasopimuksen puuttuminen ole estänyt investointien tekemistä unionista Yhdysvaltoihin tai toisinpäin.

Euroopan komissio on ottanut huomioon kansalaisyhteiskunnan, tieteenharjoittajien, kansallisten parlamenttien ja Euroopan parlamentin investointisuojaa ja riitojenratkaisua koskevia kriittisiä huomioita ja esittänyt sopimukseen pysyvän investointiriitoja koskevan tuomioistuimen perustamista välimiesmenettelyn sijaan. Malli on jo lisätty komission ehdotuksesta nk. oikeudellisen tarkastelun puitteissa osaksi Kanadan ja EU:n välistä nk. CETA-vapaakauppasopimusta (Comprehensive Economic and Trade Agreement), ja komissio on myös asettanut neuvottelutavoitteekseen sisällyttää uusi malli Japanin väliseen sopimukseen.

Suuri valiokunta toteaa, että kaikki lausunnon suurelle valiokunnalle antaneet erikoisvaliokunnat (PeVL 31/2016 vp; LaVL 6/2016 vp; UaVL 4/2016 vp; YmVL 14/2016 vp; StVL 3/2016 vp; TaVL 21/2016 vp ja MmVL 10/2016 vp) ovat lausunnossaan käsitelleet kysymystä investointisuojan ja riitojenratkaisun merkityksestä sopimuksen ja myös kansallisten intressien kannalta.

Erikoisvaliokuntien tavoin suuri valiokunta arvioi, että komission esitys uudeksi investointituomioistuimeksi sisältää monia kannatettavia elementtejä, jotka lisäisivät riitojen ratkaisun avoimuutta ja julkisuutta ja toisivat riitojenratkaisuun oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin elementtejä. Ottaen huomioon erikoisvaliokuntien asiasta esittämät näkemykset, valiokunta ei kuitenkaan näe tarpeelliseksi muuttaa riitojenratkaisusta lausunnossa SuVL 1/2014 vp ottamaansa kantaa ja katsoo edelleen, että "kehittyneissä oikeusjärjestelmissä riitojenratkaisumenettelyllä ei ole oikeusturvan saatavuuden kannalta vastaavaa lisäarvoa kuin aikaisemmin kehitysmaiden kanssa solmituissa investointisuojasopimuksissa".

Kuten lakivaliokunta toteaa, asian jatkokäsittelyssä tulisikin arvioida, olisiko TTIP-sopimusta mahdollista toteuttaa ilman erillistä riitojenratkaisumenettelyä ja luottaa kansallisten oikeusjärjestelmien toimivuuteen (LaVL 6/2016 vp). Myös perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, ettei käytössä olevasta selvityksestä käy vakuuttavasti ilmi, miksi riippumattomien tuomioistuinten varaan oikeusturvan asianmukaisesti järjestäneiden osapuolten sopimuksen tarkoittamat sijoittajan ja valtion väliset oikeusriidat olisi perusteltua ratkaista muualla kuin kansallisissa tuomioistuimissa (PeVL 31/2016 vp). Kuten lakivaliokunta toteaa, tällaisten riitojen käsittelemistä kansallisissa tuomioistuimissa tulisi oikeusvaltioiden välillä pyrkiä pikemminkin edistämään. Investointisuojariitojen käsitteleminen kansallisissa tuomioistuimissa tulisi olla ensisijainen ratkaisu.

Asian jatkokäsittelyssä on myös syytä kiinnittää huomiota siihen, että komission investointisuojaa ja riitojenratkaisua koskeviin esityksiin jää myös muilta osin tulkinnanvaraisuuksia sen suhteen, missä määrin sopimuksella tosiasiassa vaikutettaisiin mahdollisuuteen kansallisesti säännellä tiettyjä toimintaympäristöjä (PeVL 31/2016 vp; StVL 3/2016 vp; UaVL 4/2016 vp). So-siaali- ja terveyssektorilla on huolenaiheena ollut erityisesti se, voisiko yksittäinen yritys vaatia valtiolta korvauksia siinä tilanteessa, jos julkisen vallan järjestämisvastuulla olevissa palveluissa kustannus- tai muista syistä päätettäisiin supistaa yksityisten palvelujen käyttöä tai palata yksityisten yritysten tuottamista sosiaali- ja terveyspalveluista yhteiskunnan tuottamiin palveluihin ja toimenpiteen seurauksena yrityksen investoinnit Suomeen menettäisivät arvoaan. Valiokunta korostaa, että Suomelle on tärkeätä säilyttää itsenäinen päätösvalta julkisten palveluidensa järjestämis- ja toteutustavasta myös jatkossa ja tämä on varmistettava sopimuksesta neuvoteltaessa. Investointisuojaa koskevissa ratkaisuissa on myös varmistettava se, ettei tulevaisuudessa synny tilanteita, joissa toimenpiteitä esimerkiksi ympäristön tai kansanterveyden parantamiseksi ei edes lähdetä valmistelemaan tai viemään loppuun mahdollisten korvausvaateiden pelossa. Sopimus ei myöskään saa vapauttaa sijoittajia niille asetetuista oikeudellisista velvoitteista tai antaa ulkopuolisille toimijoille käytännössä veto-oikeuden kaltaista oikeutta siihen, millaista lainsäädäntöä EU:ssa voidaan laatia.

Lopuksi

Asiantuntijakuulemisissa on tuotu esille arvio siitä, että riitojenratkaisukysymyksessä neuvotteluosapuolten kannat ovat edelleen varsin kaukana toisistaan. Yhdysvaltojen tavoitteena on todennäköisesti edelleen sisällyttää sopimukseen välimiesmenettelyyn pohjautuva riitojenratkaisumekanismi, jollaisesta on vasta sovittu TPP-sopimuksessa, jossa Yhdysvallat on yhtenä sopimusosapuolena. Neuvottelut ovat tältä osin täysin auki, ja tästä seuraa, ettei suurella valiokunnalla ole edellytyksiä asian käsittelyn tässä vaiheessa ottaa kantaa Yhdysvaltojen ja komission esitysten pohjalta muotoutuvaan riitojenratkaisujärjestelmään.

Suuri valiokunta katsoo lakivaliokunnan tavoin, että investointisuojaa ja sitä koskevaa riitojenratkaisua sekä niiden sisällyttämistä TTIP-sopimukseen voidaan tosiasiallisesti arvioida vasta, kun näitä aiheita koskevat sopimusneuvottelut ovat edenneet, osapuolten kannat tarkentuneet ja käytettävissä on enemmän informaatiota (LaVL 6/2016 vp). Kuten lakivaliokunta toteaa, merkitystä on myös sillä, millaiseksi neuvottelutulos jäsenvaltioiden kannalta muotoutuu paitsi näiden aiheiden myös muun sopimuskokonaisuuden osalta (LaVL 6/2016 vp).

Suuri valiokunta pitää tärkeänä, että neuvottelujen pääasiallisissa tavoitteissa markkinoille pääsyn helpottamisesta ja kaupan vapauttamisesta edettäisiin. Mikäli kysymys riitojenratkaisusta muuttuu keskeiseksi neuvottelujen loppuunsaattamista jarruttavaksi tekijäksi, valiokunta pitää perusteltuna sen arvioimista, voisiko kysymyksen riitojenratkaisusta eriyttää omaksi erilliseksi sopimusneuvottelukokonaisuudekseen.

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Suuri valiokunta edellyttää,

Valiokunnan lausunto SuVL 5/2016 vp

että valtioneuvosto ottaa edellä esitetyn huomioon asian jatkovalmistelussa.

Helsingissä 22.6.2016

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Anne-Mari Virolainen kok
2. varapuheenjohtaja Tytti Tuppurainen sd
jäsen Paavo Arhinmäki vas
jäsen Eva Biaudet r
jäsen Simon Elo ps
jäsen Sari Essayah kd
jäsen Jukka Gustafsson sd
jäsen Timo Harakka sd
jäsen Emma Kari vihr
jäsen Johanna Karimäki vihr
jäsen Elsi Katainen kesk
jäsen Katri Kulmuni kesk
jäsen Elina Lepomäki kok
jäsen Jari Leppä kesk
jäsen Sanna Marin sd
jäsen Mika Niikko ps
jäsen Jaana Pelkonen kok
jäsen Mikko Savola kesk
jäsen Sampo Terho ps
jäsen Sinuhe Wallinheimo kok
varajäsen Ari Jalonen ps
varajäsen Jukka Kopra kok
varajäsen Arto Pirttilahti kesk

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Anna Sorto

ERIÄVÄ MIELIPIDE

Perustelut

TTIP-sopimus on saanut osakseen laajaa kritiikkiä kansalaisyhteiskunnalta ja asiantuntijoilta. Neuvotteluprosessia on pidetty salailevana ja TTIP-sopimuksen on nähty uhkaavan demokratiaa ja lisäävän suurten yritysten valtaa yli demokraattisesti valittujen päättäjien.

TTIP-sopimuksen uskotaan tuovan talouskasvua ja luovan uusia työpaikkoja. Näitä uskomuksia ei ole pystytty konkretisoimaan, vaan ne ovat enemmänkin yleisen tason arvioita. TTIP-sopimuksen hyödyt jakaantuvat eri EU-maiden välillä eri tavalla. Komission tilaaman konsulttiarvion mukaan esimerkiksi hyötyjiä Euroopassa olisivat Saksalle ja Ranskalle tärkeät autoteollisuus ja viininviejät, kun taas kärsijänä olisi nimenomaan Suomelle tärkeä konepaja- ja metalliteollisuus.

Lausunnossaan suuri valiokunta nostaa hyvin esille monia kriittisiä huomioita mm. osavaltiotason julkisista hankinnoista, maataloudesta ja kemikaaleista sekä julkisista sosiaali- ja terveyspalveluista.

Valiokunnan olisi pitänyt kuitenkin vielä yksiselitteisemmin todeta muun muassa, että virheelliseksi osoittautuneita yksityistämisiä on voitava myös perua ja palveluita ja tuotantoa on voitava tarvittaessa ottaa takaisin julkiseen omistukseen ilman riskiä kohtuuttomista korvausvaateista tai oikeudenkäyntikuluista.

Suurin kritiikki TTIP-sopimuksessa on kohdistunut investointisuojaan ja sen riitojenratkaisumekanismiin (ISDS). EU onkin esittänyt asiasta kompromissia Yhdysvaltain suuntaan, mutta Yhdysvallat ei ole ainakaan toistaiseksi ollut valmis luopumaan ISDS:stä.

EU:n tavoitteena oleva erillinen investointiriitoja koskeva tuomioistuin ei poista asian pääongelmaa eli amerikkalaisten sijoittajien aseman vahvistamista suhteessa valtioihin ja kotimaisiin taloudellisiin toimijoihin. Ongelma on, että amerikkalaisille sijoittajille annettaisiin mahdollisuus vaatia omien näkökohtiensa sisällyttämistä valtioiden lainsäädäntöön viime kädessä oikeustoimien uhalla.

Demokratiassa julkisen vallan toiminnan arviointi kuuluu kansalaisille, ei ulkomaisille sijoittajille. Kansalaisten silmissä lobbareiden vaikutusvaltaa demokraattiseen päätöksentekoon epäillään suureksi ilmankin, että tietoisesti luotaisiin erityinen painostusmahdollisuus amerikkalaisille sijoittajille. Menettely ei myöskään ole tasapuolinen. Amerikkalaiset sijoittajat asetetaan olennaisesti parempaan asemaan kuin Euroopan unioni, sen jäsenvaltiot tai suomalaiset sijoittajat, jotka eivät voisi vastaavalla tavalla käyttää painostusvoimaa ja nostaa kanteita.

Euroopan maat ovat ilman erillistä investointisuojaakin houkuttelevia sijoituskohteita. Tärkeintä sijoitusten houkuttelemiselle on huolehtia talouden ja yhteiskunnan vakaudesta. Tätä tavoitetta ei tue demokratian kaventaminen. Kansainvälistä kapitalismia ei tule ylentää sijoitusmaiden demokraattisesta vallasta irralliseksi ja jopa sen yläpuolelle. Olisi vastuutonta tehdä tällainen riskialtis hyppy tuntemattomaan.

Valiokunnan lausunto SuVL 5/2016 vp
Eriävä mielipide

Investointisuojan ja riitojenratkaisun osalta ei ole käynyt ilmi sellaisia näköaloja, jotka puoltaisivat missään muodossa erillisen tuomioistuimen saati välimiesmenettelyn perustamista. Ei ole mitään syytä luoda uutta ylikansallista tuomioistuinjärjestelmää, joka on sekä EU-oikeuden että kansallisten oikeuksien ulkopuolinen.

Suuri valiokunta yhtyy lausunnossaan useiden valiokuntien kriittisiin kantoihin riitojenratkaisumekanismista. Valiokunta kuitenkin jättää auki mahdollisuuden, että TTIP-sopimuksen yhteydessä luodaan ylikansallinen riitojenratkaisumekanismi. Valiokunta viittaa myös keskeneräisiin neuvotteluihin. Suomen kannanmuodostuksen pohjaksi ei ole tarvetta odottaa sopimusneuvottelujen edistymistä.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän,

> että Suomen tulee TTIP-neuvotteluissa vaatia investointisuojan ja riitojenratkaisun erillisestä tuomioistuimesta ja välimiesmenettelystä luopumista ja luottaa kansallisiin oikeusjärjestelmiin.

Helsingissä 22.6.2016

Paavo Arhinmäki vas